

Use of economic potential in economic and administrative regions of Azerbaijan

Svetlana Nadjafli

Scientific fellow, Institute of Economics of ANAS, Azerbaijan

E-mail: necefli.lana@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-7077-2231>

Abstract: In the article, systematic measures have been taken in the economic and administrative regions of Azerbaijan with the effective use of economic potential. In general, Azerbaijan's macroeconomic indicators are said to be even better than last year, and it is estimated that they have moved up two places in the rankings. Thus, it has improved its position in the international rankings, rising from 37th to 35th place. It has maintained its leading status in the CIS in all indicators of the rating. In general, Azerbaijan's macroeconomic indicators have improved compared to last year, and as a result, it has moved up two steps in the ranking.

Key words: Mountainous Shirvan, potential, economic, administrative, demographic, region, competition, social, development, rating, trend.

JEL: J01; **UOT:** 332.522

To cite this article: Nadjafli S. (2022). Use of economic potential in economic and administrative regions of Azerbaijan «Economic Growth and Social Welfare» Issue II, pp.53-59

Article history: Received – 01.05.2022; Accepted – 01.06.2022

Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında iqtisadi potensialdan istifadə

Svetlana Nəcəfli

Elmi işçi, AMEA-nın İqtisadiyyat İnstitutu, Azərbaycan

E-mail: necefli.lana@mail.ru

<https://orcid.org/0000-0001-7077-2231>

Annotasiya. Məqalədə, Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etməklə sistemli tədbirlər həyata keçirilmişdir. Bütövlükdə Azərbaycanın makroiqtisadi göstiriciləri ötən illə müqayisədə daha da yaxşılaşdığı bildirilir və bunun hesabına reytingdə 2 pillə irəlilədiyi hesablanmışdır. Belə ki, beynəlxalq reytingində öz mövqeyini yaxşılaşdıraraq 37-ci yerdən 35-ci yerə qalxmışdır. MDB məkanında reytingin bütün göstəricilərinə görə liderlik statusunu saxlamışdır. Bütövlükdə Azərbaycanın makroiqtisadi göstiriciləri ötən illə müqayisədə daha da yaxşılaşdığı bildirilir və bunun hesabına reytingdə 2 addım irəlilədiyi qeyd olunur.

Açar sözlər: Dağlıq Şirvan, potensial, iqtisadi, inzibati, demoqrafik, region, rəqabət, sosial, inkişaf, reyting, trend.

JEL: J01 ; UOT: 332.522

Məqaləyə istinad: Nəcəfli S. (2022). Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında iqtisadi potensialdan istifadə «İqtisadi Artım və İctimai Rifah» №2, səh.53-59

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 01.05.2022; qəbul edilib – 01.06.2022

Giriş / Introduction

Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında mövcud olan əmək ehtiyatlarından, təbii və iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etmək, əhəlinin məşğulluğunu artırmaq, müasir tipli müəssisələr, yaratmaq istiqamətində sistemli tədbirlərin həyata keçirilməsidir. Bütün dövlətlərin ən vacib vəzifələrindən biri heç bir dövlətdən iqtisadi asılı olmayan, sabit inkişaf edən iqtisadi sistemi qurmaq və idarə etməkdir. Bunun üçün ölkə ərazisində, regionlarda iqtisadi bazanın gücləndirilməsi, əlaqələndirilməsi, tənzimlənməsi tələb olunur. Bu inkişaf strategiyasında ölkənin qarşısında duran vacib vəzifələrdən başlıcası müxtəlif regionlarda qeyri-adi səviyyədə ərazi fərqlərinin yaranmasına səbəb ola biləcək regionlarda iqtisadi, sosial, ekoloji və bunun kimi digər böhranların aradan qaldırılması, yaranmasının qarşısının alınmasıdır. Regionların inkişafının sürətləndirilməsi dövlətin iqtisadi siyasətinin başlıca hədəflərindən biri kimi müəyyənləşdirilmişdir.

Muradovun (2020) fikrincə: Əmək ehtiyatları problemini tədqiq edən müəlliflərin çoxu əmək potensialı dedikdə şəxsi və insan amilinin təzahür forması kimi əməyə məcmui qabiliyyəti, inkişafın müəyyən mərhələsində cəmiyyətin malik olduğu əmək ölçüsünün maksimum imkanını başa düşürlər. Sergeyeva və L.S. Çijova (1982) “Ölkənin əmək potensialı” əsərində qeyd edirdilər ki: “Əmək potensialı”-cəmiyyətin malik olduğu əmək ehtiyatlarıdır. M.İ.Qoldin (1995) də eyni fikri bölüşürdü. O, yazırdı: “...əmək potensialının kəmiyyət xüsusiyyətləri əmək ehtiyatlarının sayı ilə müəyyən edilir”.

Tədqiqatın əsas məqsədi Azərbaycan regionlarının və ölkənin beynəlxalq reytinglərdə mövqeyinin yaxşılaşdırılması istiqamətləri müəyyənləşdirilmişdir Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında iqtisadi potensialdan istifadənin dinamik inkişafın bərqərar olunması birinci növbədə regional proporsiyaların optimallaşdırılmasını və rasionallaşdırılmasını nəzərdə tutur. Tarixən regional inkişafın idarə edilməsinə ehtiyac regionlar arasında kəskin fərqlərin, qeyri-bərabərliyin əmələ gəlməsi ilə əlaqədar olmuşdur.

Əsas hissə/Main part

Ədəbiyyatların təhlili

Muradovun fikrincə (2001) “...ölkənin və onun regionlarının əmək potensialı-onların kəmiyyət və keyfiyyət tərəflərinin vəhdəti aspektində nəzərdən keçirilən müvafiq əmək ehtiyatlarıdır. Mustafayev (2011) müəyyən etmişdir ki, Əmək qabiliyyətli əhalinin sayı və onun keyfiyyət xüsusiyyətləri (cinsi, yaşı, təhsili, peşə hazırlığı, ixtisas dərəcəsi və s.) əmək potensialının real mənasını müəyyənləşdirir. Буланова, Волгина (2000) qeyd edirdilər ki, “əmək ehtiyatları” kateqoriyasını daha geniş izah etmək, onu həm mövcud və ehtiyatda olan və həm də yalnız gələcəkdə ictimai istehsalın real aspekti kimi çıxış edə biləcək potensial əmək ehtiyatları kimi izah etməkdən ibarət olmuşdur. Sonralar bir sıra iqtisadçı alimlər də eyni baxışlarla çıxış etməyə başlamışlar. Mehbalıyev (2004) hesab edirdi ki, əmək potensialına əhalinin, əmək ehtiyatlarının və iş qüvvəsinin spesifik sosial-iqtisadi keyfiyyətlərinin insan amilində inteqral formada təcəssümü, ictimai istehsalın obyektiv ilkin şərti və onun inkişaf imkanlarını reqlamentləşdirən amil kimi yanaşırdı. Bununla yanaşı, qeyd olunmalıdır ki, Azərbaycan, iqtisadi və inzibati rayonları beynəlxalq reytingində mövqeyi hesablanmış və qiymətləndirilmişdir.

Metodologiya

Tədqiqatın yerinə yetirilməsi prosesində müqayisə, analitik ümumiləşdirmə, sistemli təhlil, riyazi-statistik təhlil və s. metodlardan istifadə edilmişdir. Tədqiqatın informasiya bazasını Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin hesabatları, bülletenləri; İqtisadi İnkişaf, Kənd Təsərrüfatı, Əmək və Əhalinin Sosial Müdafiəsi Nazirliklərinin məlumatları və s. təşkil edir.

Nəticələr

Azərbaycanda təhsil sahəsində həyata keçirilən uğurlu siyasətin nəticəsidir ki, dünya təhsil bazarında və bir sıra nüfuzlu beynəlxalq reytinglərdə Azərbaycanın mövqeyi əhəmiyyətli dərəcədə yaxşılaşıb. Bu baxımdan açıqlanan Dünya İqtisadi Forumun qiymətləndirməsi xüsusilə təqdirəlayiqdir. “Ali təhsil və təlim” indeksi üzrə ölkəmizin mövqeyi son 4 ildə 22 pillə yaxşılaşaraq 90-cı yerdən 68-ci yerə qədər yüksəlib.

Bir sıra alt göstəricilər üzrə təhsil sahəsinin nailiyyətləri xüsusilə qürurvericidir. Belə ki,

son 4 ildə “Təhsil sisteminin keyfiyyəti” göstəricisi 69 pillə (104-cü yerdən 35-ci yerə),

“İdarəetmə məktəblərinin keyfiyyəti” göstəricisi 52 pillə (124-cü yerdən 72-ci yerə), “Riyaziyyat və elmi təhsilin keyfiyyəti” göstəricisi 42-ci pillə (108-ci yerdən 66-cı yerə), “Kadr hazırlığı dərəcəsi” göstəricisi 43 pillə (94-cü yerdən 51-ci yerə), “Yerli ixtisaslaşmış təlim xidmətləri” 35 pillə (79-cu yerdən 44-cü yerə), “Məktəblərdə internetə çıxış” göstəricisi 28 pillə (69-cu yerdən 41-ci yerə) yüksəlib.

Cədvəl 1 . Təhsil sahəsində indeks üzrə əsas göstəricilər

İllər Göstəricilər	2016/17 -ci il	2017/18- ci il	2018\19 -cu il	2019/20 -ci il	2019/20-ci il 2016/17 -ci illə müqayisədə
“Təhsil sisteminin keyfiyyəti”	104	107	72	35	69
“Riyaziyyat və elmi təhsilin keyfiyyəti”	108	104	80	66	42
“İdarəetmə məktəblərinin keyfiyyəti”	124	121	89	72	52
“Məktəblərdə internetə çıxış”	69	68	56	41	28
“Yerli ixtisaslaşmış təlim xidmətləri”	79	82	69	44	35
“Kadr hazırlığı dərəcəsi”	94	90	82	51	43
“Ali təhsil və təlim” indeks üzrə ümumi nəticə	90	89	78	68	22

Mənbə : ARDSK AD (2020) məlumatları əsasında hesablanmış və tərtib edilmişdir

Ölkədə təhsilin inkişafının formalaşmasında, onun keyfiyyətinin yüksəlməsində əhalinin təhsil, peşə və ixtisas səviyyəsinin yüksəlməsi əhəmiyyətli rol oynayır. Azərbaycanda istər sovet hakimiyyəti illərində, istərsə də müstəqillik əldə etdikdən sonra əhalinin təhsilinin bütün növləri (ibtidai, orta ümumtəhsil, orta ixtisas, ali və müxtəlif peşələr üzrə) ilə əhatə edilməsi daim diqqət mərkəzində olmuşdur. Əhalinin siyahıya alınmasının məlumatlarına görə son illər ölkəmizdə həm ümumilikdə, həm də 1000 nəfər hesabı ilə ali təhsillilərin sayı artmağa doğru meyl etmişdir.

Müzakirə

Azərbaycan Respublikası regionlarının inkişafı ölkədə uğurla həyata keçirilən davamlı sosial-iqtisadi inkişaf strategiyasının mühüm tərkib hissəsidir. Regionların inkişafı sahəsində qəbul edilmiş və uğurla həyata keçirilmiş dövlət proqramlarında, habelə regionların sosial-iqtisadi inkişafına dair əlavə tədbirlərlə bağlı sərəncamlarda nəzərdə tutulmuş vəzifələrin icrası ölkədə qeyri-neft sektorunun davamlı inkişafına, regionlarda kommunal xidmətlərin və sosial infrastruktur təminatının keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, sahibkarlıq mühitinin daha da yaxşılaşdırılmasına, investisiya qoyuluşunun artmasına, yeni müəssisələrin və iş yerlərinin açılmasına, nəticədə əhalinin məşğulluğunun artırılmasına və yoxsulluq səviyyəsinin azaldılmasına təkan vermişdir.

Məqələdə adı çəkilən alimlərin fikirləri nəzərə alınmışdır, lakin Azərbaycanda və Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda ümumi demografik yükün qiymətləndirilməsi hesablanmışdır. Belə ki, “Ümumi demografik yükün qiymətləndirilməsi”, “Əmək potensialının quruluşunun formalaşması” və “Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonuna daxil olan inzibati rayonlar üzrə əhalinin dinamikası” haqqında təhlillər edilmiş və hesablanmışdır. ARDSK AR (2018) Azərbaycan Respublikası DSK-nin məlumatları göstərir ki Azərbaycan Respublikası regionların 2014-2018-ci illərdə sosial- iqtisadi dövlət Proqramı'nın icrası uğurla həyata keçirilir. Yeni nəsil iqtisadi islahatlar çərçivəsində həyata keçirilən tədbirlərin nəticəsi olaraq ölkəmizin bölgələrində əhəmiyyətli dərəcədə inkişaf davam edir.

Azərbaycan il ərzində ölkələrin global rəqabətqabiliyyətlik reytingində öz mövqeyini yaxşılaşdıraraq 37-ci yerdən 35-ci yerə qalxmışdır. Bu haqda Dünya İqtisadi Forumunun (DİF-ing.-WEF) 2017-2018-ci illəri əhatə edəcək “Qlobal Rəqabətqabiliyyətlik İndeksi” hesabatında bildirilir. DİF-in ekspertləri 3 əsas kateqoriya üzrə göstəriciləri təhlil etmişlər. Bunlar-baza tələbləri, səmərəliliyin gücləndirilməsi və innovasiya faktorlarıdır. Bundan başqa rəqabətqabiliyyətliliyi göstərən 12 əsas sahənin-ictimai institutlar, infrastruktur, makroiqtisadi mühit, səhiyyə və ibtidai təhsil, ali təhsil və peşə hazırlığı, mal və xidmətlər bazarı, əmək bazarı, maliyyə bazarının inkişafı, texnoloji səviyyə, bazarın həcmi, şirkətlərin rəqabətqabiliyyətliliyi, innovasiyalar kimi ölçmələri də təhlil etmişlər. Bütövlükdə reytingə 137 ölkə daxildir. Bütövlükdə Azərbaycanın makroiqtisadi göstəriciləri ötən illə müqayisədə daha da yaxşılaşdığı bildirilir və bunun hesabına reytingdə 2 addım irəlilədiyi qeyd olunur.

Qeyd etmək istərdik ki, rəqabətqabiliyyətlik reytingində birinci yeri İsveçrə tutur. İsveçrə doqquz ildir ki, dalbadal reytingin flaqmanı sayılır və bu mövqeyi əldən vermir. Bu ölkə 11 əsas göstərici üzrə lider sayılır. Bu ölkə səmərəli əmək bazarı, innovasiyalar və biznesin yüksək inkişaf səviyyəsinə görə tam olaraq liderdir. Reytingdə ikinci yeri ABŞ, üçüncü yerdə isə Singapur qərarlaşıb. Dördüncü yerdə Hollandiya, ilk beşliyi isə Almaniya tamamlayır. İlk onluğa(top 10-luq) Honkonq, İsveç, Böyük Britaniya, Yaponiya və Finlandiya daxildir. Qonşu Rusiya reytingdə 38-ci yerlə kifayətlənməli olub.Gələcəkdə Azərbaycanın uğurlu təhsil siyasətini daha ciddi nailiyyətlər gözlədiyinə inanırıq. Hesabatda DİF-in rəhbərləri global rəqabətqabiliyyətliliyin ölkələrin innovasiya potensialı ilə müyyən edildiyini xüsusi vurğulayırlar.

Ümumiyyətlə, regionlarda iqtisadi inkişafı tənzimləmək üçün regional idarəetmə strukturlarının təşkil edilməsi, bu struktura qarşısına müəyən tələblərin qoyulması və bu tələblərə uyğun səlahiyyətlərin verilməsi bizim təklif etdiyimiz idarəetmə sistemidir. Bu tənzimləmə sistemində qarşıya qoyulmuş məqsədlərin mütəmadi olaraq, regionların inkişaf səviyyəsinə uyğun olaraq təkmilləşdirilməsi, yaranan problemlərin araşdırılması və aradan qaldırılması təkcə ayrı-ayrı regionların deyil, bütünlükdə ölkə iqtisadiyyatının inkişafına təkan verəcəkdir.

Nəticə/Conclusion

Aparılan tədqiqatlar göstərir ki, Azərbaycanın iqtisadi rayonlarının, o cümlədən inzibati rayonlarının iqtisadi potensialının qiymətləndirilməsi və reytinglərinin formalaşdırılması ilə bağlı mövcud konseptual yanaşmalar, həmçinin istifadə olunan metodikalarının əsaslığı öyrənilmiş və ilkin variantda Azərbaycanın regionlarının, o cümlədən inzibati rayonlarının iqtisadi potensiallarının istifadəsinin reytinglərinin 2019-ci il və 2020-ci il hesablamalarının metodikası işlənmişdir. Azərbaycanın iqtisadi və inzibati rayonlarında iqtisadi potensialdan səmərəli istifadə etməklə sistemli tədbirlər görülərək, beynəlxalq reytingində öz mövqeyini yaxşılaşdıraraq iki pillə irəlmiş hesablamalar aparılmış və qiymətləndirilmişdir.

İstifadə edilmiş ədəbiyyat/References

- ARDSK AR (2020). Azərbaycan Respublikası DSK. Azərbaycan Regionları. Bakı: Səda.
- Bulanova V.S., Volgina N.A. (2000) Rynok truda, 2000, «Ekzamen»,
- Kərimli X.V. (2017) "Azərbaycanda regional iqtisadi inkişafın tənzimlənməsinin dövlət mexanizmi" Bakı.
- Muradov Ş. M. (2020). "Ulu öndər Heydər Əliyevin inkişaf strategiyasının təntənəsi" nə həsr edilmiş fundamental tədqiqat əsəri. Bakı: Elm.
- Muradov Ş.M. (2001). Azərbaycanda əmək potensialı və ondan istifadənin sosial-iqtisadi strategiyası. Azərbaycan EA-nın Xəbərləri. "İqtisadiyyat" seriyası, № 3-4, Bakı.
- Mustafayev A.X. (2011). Problemy rynka truda v Azerbaydzhane. Materialy MNPK «Global'nyye sotsial'no-ekonomicheskoye problemy prodovol'stvennoy bezopasnosti». Baku.
- Mekhbalyev S.S. (2004). Osobennosti gosudarstvennogo regulirovaniya sovremennogo rynka truda. M., «Trud i sotsial'nyye otnosheniya»,
- Nəcəfli S.X. (2020). Azərbaycanda və Dağlıq Şirvan iqtisadi rayonunda məşğul əhəlinin demoqrafik yük göstəriciləri "Sumqayıt Dövlət Universitetdə 8-9 iyul 2020-ci il tarixlərində "İqtisadi təhlükəsizlik: mövcud vəziyyət və perspektivlər" mövzusunda Beynəlxalq elmi praktik konfrans.. Sumqayıt-№2.
- Nadzhaflı S.X. (2021) «Napravleniye razvitiya Gorno-Shivanskogo ekonomicheskogo rayona i prepyatstviya». Mezhdunarodnaya nauchno-prakticheskaya konferentsiya «Nauchnyy dialog» Ekonomika i menedzhment. Sankt-Peterburg.
- Sergeyeva G.N. (1982). Chizhova L.S. Trudovoy potentsial strany. M., Znaniye.

Использование экономического потенциала в экономических и административных районах Азербайджана

Светлана Наджафли

Научный сотрудник Институт Экономики НАНА

E-mail: necefli.lana@mail.ru

Резюме. В статье приняты системные меры в экономических и административных районах Азербайджана с эффективным использованием экономического потенциала. В целом макроэкономические показатели Азербайджана считаются даже лучше, чем в прошлом году, и, по оценкам, они поднялись на две позиции в рейтинге. Таким образом, он улучшил свои позиции в международном рейтинге, поднявшись с 37-го на 35-е место. Он сохранил лидирующие позиции в СНГ по всем рейтинговым показателям. В целом макроэкономические показатели Азербайджана улучшились по сравнению с прошлым годом, в результате чего он поднялся на две ступени в рейтинге.

Ключевые слова: Горный Ширван, потенциал, экономический, административный, демографический, регион, конкуренция, социальное, развитие, рейтинг, тренд.